

ผ่าน วิชาทิพย์

วิจิตรศิลป์

งานอาจริยบูชาพุทธทาสภิกขุ

ลมัยชนมายุ 80 ปี

เห็นอะไรที่สวนโมกข์

.....อะพี ลาคธิก

“เห็นอะไร-ใครผู้เห็น” เป็นจุดเริ่ม

คนเราแต่ละคนที่เกิดมานั้น ต่างก็มีความแตกต่าง ะหว่างกันและกันด้วยสิ่งอันเป็นรูปธรรม ณ ที่ตนเอง แต่สิ่งซึ่งเป็นรูปธรรมก็เป็นเพียงส่วนผิว หรือเป็นผล ที่มีนามธรรมในอดีตกาลเป็นเหตุ เราจึงกล่าวได้ว่า กรรมที่มนุษย์ได้ประกอบไว้ในอดีตนั้น เป็นสิ่งกำหนด ผลอันมีมนุษย์เป็นผู้ได้รับ ณ ที่ตนเองในภายหลัง

นอกจากนั้น ธรรมชาติยังได้กำหนดให้มีกาล เวลาไว้สำหรับเป็นสิ่งที่ให้ออกสแก่มนุษย์ทุกตัวบุคคล ในการประกอบกรรมดีหรือกรรมชั่ว หรืออีกนัยหนึ่ง ก็คือ กรรมอันเป็นสิ่งชอบด้วยเหตุผลหรือขัดกับเหตุผล ที่มนุษย์ก่อขึ้นแล้วธรรมชาติก็ได้กำหนดไว้ให้กาลเวลา อันเป็นสิ่งมื่ออดีต ปัจจุบัน และอนาคตเป็นพื้นฐาน ไว้เพื่อจำกัดมิให้มนุษย์ผู้ประกอบกรรมใดก็ตาม สามารถย้อนกลับไปยกเลิกพฤติกรรมซึ่งตนเองได้ก่อไว้เป็นเงื่อนไขแก่ชีวิตแล้วได้ สิ่งหนึ่งที่มนุษย์ได้รับ จากกฎธรรมชาติบทนี้ก็คือ “บทเรียนชีวิตอันลึกซึ้งซึ่งเรียนจากสิ่งที่เป็นความจริง”

แต่มนุษย์ก็ยังได้รับเครื่องมืออย่างหนึ่งจาก ธรรมชาติ ที่พึงใช้ไปในการทำให้สิ่งซึ่งได้กระทำมาแล้ว ในอดีต แม้ว่าสิ่งนั้นจะเป็นกรรมชั่ว ให้เป็นประโยชน์ ในทางที่ตีขึ้นได้ในอนาคต เครื่องมือนั้นก็คือ “ความมี สติ” ทำให้รู้ตัวรู้ชั่วได้ด้วยตนเอง ทำให้เกิดการนำเอา กรรมซึ่งตนเองกระทำมาแล้ว มาทบทวนและวิเคราะห์ เพื่อการแสวงหาทิศทางและรูปแบบของการประกอบ กรรมดีต่อไปในอนาคต ดังเช่นที่นิยมเรียกกันว่า การมี “ประสบการณ์ชีวิต” ทำให้ประวัติชีวิตบุคคลแต่ละบุคคล ที่ปรากฏผลเด่นชัด ไม่ว่าจะเป็นผลในทางดีหรือทางชั่ว เป็นสิ่งที่น่าสนใจแก่การศึกษาและวิเคราะห์

แต่ความมีสติที่สมบูรณ์ จำเป็นต้องมันอยู่บน ฐานของการปราศจากอคติ จึงจะสามารถช่วยให้ ตระหนักถึงกรรมดี กรรมชั่วที่แท้จริงได้อย่างถูกต้อง

ด้วยเหตุนี้เอง “การรู้ได้เห็นได้” ของแต่ละคน ซึ่งไม่เหมือนกัน โดยที่บางคนเห็นได้รู้ได้ลึกซึ้งและ กว้างด้วยพรคนะ ในขณะที่บางคนเห็นได้รู้ได้อย่าง ตื้น ๆ และจำกัดอยู่เพียงในมุมมอง และบางคนเห็นได้ เฉพาะในมุมมองตรง ทำให้ติดอยู่ด้วยด้านอันเป็นรูปวัตถุ ในขณะที่บางคนสามารถมองสิ่งที่เป็นรูปวัตถุอย่าง ผ่านลงไปถึงด้านซึ่งเป็นนามธรรมอย่างคล่องตัว เป็น สิ่งที่มีผลอย่างสำคัญต่อความมีคุณภาพอันแท้จริง ของบุคคล

ในเมื่อกรรมที่แฝงอยู่ในฐานชีวิตของแต่ละคน เป็นสิ่งกำหนดรูปแบบและความสามารถในการรับรู้ การเห็นสิ่งทั้งหลาย ภาพที่ได้จากการรับรู้การสัมผัสกับสิ่ง ต่าง ๆ ด้วยตนเองของแต่ละคน จึงถือได้ว่าเป็นภาพ แท้ของบุคคลนั้น ๆ เพราะเป็นสิ่งที่รู้ได้เฉพาะตัว

ธรรมชาติของชีวิตที่เกิดมา ย่อมมีการสัมผัสกับ รูปแบบของสิ่งทั้งหลายซึ่งปรากฏอยู่ในบรรยากาศ ระหว่างการดำเนินชีวิต และความจำเป็นที่ต้องสัมผัส โดยมีธรรมชาติเป็นสิ่งกำหนด ก็เป็นสิ่งซึ่งทำให้เกิด การยึดติดด้วยรสชาติของความรู้สึก สิ่งเหล่านี้ล้วนแล้ว เป็นรูปแบบต่าง ๆ ของกรรมที่ปรากฏอยู่รอบตัวรอบใจ ในชีวิตประจำวัน ส่งผลกำหนดลักษณะและทิศทาง ของความคิดบุคคลแต่ละบุคคลทั้งสิ้น

เราจึงกล่าวได้ว่า การเกิดมาของชีวิตและร่างกาย นั้น เป็นการเดินเข้าสู่ช่องทางที่จะต้องรับผลสะท้อน แห่งกรรม โดยมีธรรมชาติเป็นสิ่งกำหนดในระดับ พื้นฐาน การเรียนรู้เพื่อความเข้าใจระหว่างกันและกัน

อันมีผลนำไปสู่การอยู่ร่วมกันได้อย่างสงบสุขนั้น แท้จริงก็คือ การยอมรับสภาพอันเป็นผลแห่งกรรมของแต่ละคนอย่างผู้หยิ่งรู้ได้ถึงสวณลิกของเหตุและผลนั่นเอง

การหลงตนเอง เป็นสิ่งปิดกั้นการรู้ได้เห็นได้ถึงแก่นแท้ของเหตุผล ทำให้เกิดสภาวะจิตใจที่ปฏิเสธการยอมรับสภาพแห่งกรรมอันแท้จริงของตนเอง และถ้าบุคคลยังไม่อาจเริ่มต้นรู้ได้เห็นได้ถึงกรรม ฌ ที่ตนเองแล้ว การยอมรับสภาพอันเป็นผลแห่งกรรมด้วยความเข้าใจได้ลึกซึ้ง ย่อมไม่สามารถทำให้มีการนำไปสู่การยอมรับสภาพอันเป็นผลแห่งกรรมของเพื่อนมนุษย์ได้ บุคคลผู้หลงตนเองจึงสะท้อนพฤติกรรมที่สื่อแสดงว่า มีการแยกตนเองออกไปจากเพื่อนมนุษย์อย่างโดดเดี่ยว

“งานอาจารย์พุทธทาสภิกขุ สมัยชนมายุ 80 ปี เห็นอะไรที่สวนโมกข์” เป็นข้อเขียนที่สะท้อนภาพจากการมองเห็นและความรู้สึกเพียงของผู้เขียนเอง ซึ่งก็เกิดมาด้วยกรรมที่จำกัดอยู่ ณ ที่ตนเองเช่นกัน สำหรับผู้ได้อ่านเรื่องนี้ ก็น่าจะถือเอาเป็นข้อมูลเพื่อประกอบการศึกษาเท่านั้น หากใช่สิ่งที่พึงต้องเชื่อหรือนำไปลอกเลียนรูปแบบ ทำให้เกิดมลภาวะซึ่งทำให้ของแท้ในตนเอง ต้องผิดเพี้ยนไปจากอันควร จะมันอยู่ด้วยการรู้ได้เห็นได้ด้วยตนเอง ไปสู่การยึดติดอยู่กับรูปแบบของสิ่งภายนอก

งานสมโภชสมัยชนมายุ 80 ปี ท่านพุทธทาสอยู่ที่ไหน

งานสมโภชสมัยชนมายุ 80 ปีท่านพุทธทาสจัดขึ้นที่สวนโมกข์พลาซามา อำเภอไชยา จังหวัดสุราษฎร์ธานี ระหว่างวันที่ 25 ถึง 28 พฤษภาคม 2529 โดยคณะกรรมการจัดงานอาจารย์พุทธทาสภิกขุ สมัยชนมายุ 80 ปี ซึ่งมีสำนักงานกลางอยู่ที่วัดชลประทานรังสฤษฎ์ อำเภอปากเกร็ด จังหวัดนนทบุรี โดยมีท่านเจ้าคุณพระราชานันท์มุนี ปัญญานันทภิกขุ เป็นองค์ประธาน

ผู้เขียนมีความรู้สึกว่า งานนี้ได้สะท้อนบรรยากาศของความพร้อมสรรพทั้งในด้านรูปธรรมและนามธรรมอยู่ในตัวเองอย่างเด่นชัด ความพร้อมในที่นี้ หมายถึงมีแรงศรัทธาปรากฏอยู่ในจิตของบุคคลทั้งหลายกระจายพื้นฐานอยู่แล้วในมุมมองกว้าง หรืออีกนัยหนึ่งก็คือ มีเหตุปรากฏอยู่แล้วภายในพื้นฐานของสังคมด้วยตัวเอง จึงทำให้บังเกิดผลที่มีความแน่นแฟ้นขึ้นภายในพื้นฐานของงานอย่างเห็นได้ชัดเจน คณะกรรมการจัดงานจึงอยู่ในฐานะที่นำเหตุดังกล่าวมากำหนดให้ปรากฏเป็นผลรูปแบบหนึ่ง ที่หวังผลว่าน่าจะส่งผลกระทบต่อไปสู่ออนาคต บนวิถีทางนี้ต่อไป

หากมองสู่พฤติกรรมทุกรูปแบบ ผู้สามารถรู้ได้เห็นได้ลึกซึ้งพอสมควร ย่อมเห็นได้เองว่า มีทั้งด้านที่เป็นนามธรรมและรูปธรรม ซึ่งแท้จริงแล้ว การมีด้านนี้ด้านนั้น ก็เป็นสิ่งที่อยู่ ณ จิตมนุษย์ผู้รู้ผู้เห็นนั่นเอง หากใช่อยู่ที่พฤติกรรมหรืออื่นใดไม่ ยิ่งไปกว่านั้น ผู้รู้ได้ ย่อมเห็นได้ว่า รูปแบบของพฤติกรรมต่าง ๆ มีอิทธิพลสะท้อนกลับมามีอำนาจเหนือจิตมนุษย์ผู้สัมผัสได้ ถ้าหากผู้ได้สัมผัสปล่อยจิตให้ตกอยู่ในความประมาทไม่ว่ารูปแบบนั้นจะเป็น ลาก ยศ สรรเสริญ นินทา หรือความลำบาก ความสะดอกสบายก็ตาม

พฤติกรรมทั้งหลาย เป็นสิ่งที่ปราศจากผลใด ๆ ทั้งสิ้น ถ้าปราศจากบุคคลเป็นผู้ทำให้บังเกิดผล หากบุคคลปราศจากการยึดติดอยู่แต่เพียงทำให้เกิดผลในด้านรูปวัตถุ พฤติกรรมนั้นย่อมนำไปสู่ผลในด้านธรรมะได้ด้วยตัวเอง และไม่ว่าบุคคลผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับพฤติกรรมนั้น จะอยู่ในฐานะที่เป็นผู้รับหรือผู้ให้ประโยชน์ก็ตาม หากปราศจากการยึดติดอยู่แต่เพียง “ฉันเป็นฝ่ายผู้รับ หรือ ฉันเป็นฝ่ายผู้ให้” ย่อมได้รับในด้านที่เป็นธรรมะ หรือด้านอันมีคุณค่าเป็นฐานอย่างแน่นอน

ผู้เขียนจึงมีความเห็นว่า หากบุคคลใด ได้มีโอกาสได้สัมผัสกับบรรยากาศของงานสมโภชสมัยชนมายุ 80 ปีท่านพุทธทาส ไม่ว่าจะเป็นการสัมผัสด้วยรูปแบบใด ท่ามกลางความเป็นจริง โดยปราศจากการคิดว่าได้มากได้น้อย หรือแม้แต่จะคิดว่า ได้อะไรไม่ได้อะไร

บนฐานประสบการณ์ชีวิตที่แต่ละคน ต่างก็มี อยู่แล้วอย่างเป็นธรรมชาติและปราศจากการยึดเยียด เอาสิ่งภายนอกเข้าไปสู่ภายในด้วยอารมณ์ตนเอง หาก สามารถรู้และคิดได้ว่า สิ่งที่อยู่ได้เห็นได้ด้วยตนเอง เป็นสิ่งที่มีทั้งเหตุและผลเฉพาะตัว และเป็นสิ่งซึ่ง สะท้อนฐานจริงของตนเอง เมื่อได้มีโอกาสพบเห็นสิ่ง ที่ปรากฏมีรูปแบบใหม่ ๆ ในอนาคต ย่อมนำไปสู่การ ได้มาซึ่งสิ่งที่ดีเสริมฐานชีวิตตนเองให้ลึกซึ้งและมั่นคง ยิ่ง ๆ ขึ้นไปได้

ในประเด็นที่ได้กล่าวมาแล้วนี้เอง จะเห็นได้ว่า เรามีได้มีการเห็นรูปแบบของเทคโนโลยีใหม่ ๆ ที่ได้มี การวิวัฒนาการโดยมนุษย์เป็นสิ่งร้าย หากการจะ สามารถรู้และใช้ประโยชน์จากเทคโนโลยีใหม่ ๆ ได้ อย่างแท้จริงนั้น พื้นฐานของเทคโนโลยีทางจิตจะต้อง มีความมั่นคง แน่นหนา และมั่นคงอยู่บนฐานตนเอง เป็นสำคัญ จึงจะสามารถใช้ประโยชน์ได้อย่างถึง ประโยชน์อันแท้จริง

บรรยากาศที่ส่งผลกระทบทำให้เกิดช่องทางนำไปสู่ การเห็นธรรมะ

ในงานดังกล่าว มีสิ่งอันถือได้ว่าเป็นสาระ สำคัญชีวิตอยู่หลายประการ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง การจัดอภิปรายเพื่อระดมความคิดในด้านการเสริม สร้างธรรมะในจิตคน ผู้เขียนเป็นผู้หนึ่งในบรรดา บุคคลผู้ได้รับโอกาสให้มีส่วนร่วมในการอภิปรายปัญหา ธรรมะกับสังคมไทยในงานนี้ ซึ่งทางคณะกรรมการ จัดงานได้กรุณามอบตัวโดยสารเครื่องบินไปกลับ กรุงเทพฯ สุราษฎร์ธานี ให้ และได้ออกเดินทางจาก กรุงเทพฯ ฯ ไปยังจังหวัดสุราษฎร์ธานีในเช้าวันอาทิตย์ ที่ 25 พฤษภาคม 2529 แต่จำเป็นจะต้องกลับกรุงเทพฯ ฯ ในบ่ายวันรุ่งขึ้น เพราะวันถัดมา ต้องเดินทางไป ประชุมงานต่างประเทศอีก 2 ประเทศ จึงไม่อาจอยู่ ถึงวันสุดท้ายของงานได้

ผู้เขียนได้ผู้ร่วมเดินทาง ที่จะต้องไปร่วมการ อภิปรายในงานนี้ด้วย ดังเช่น ศาสตราจารย์ น.พ. ประเวศ วะสี คุณพิชัย วาศนาสง คุณประยูร จรรย์วงษ์

และบรรดามิตรที่รู้จักกันอีกหลายคน ทำให้เกิดความ รู้สึกแต่แรกเริ่มด้วยภาพพจน์ที่ว่า งานนี้คงมีบรรยากาศ อันอบอุ่นมากทีเดียว และพอเข้าถึงที่พัก ก็ได้พบกับ คุณชวณ หลีกภัย อีกคนหนึ่ง

บ่ายวันเดียวกันนั่นเอง คุณพิชัย วาศนาสงก็ได้ กรุณาให้ผู้เขียนและคุณหมอประเวศ วะสี ร่วมเดินทาง จากตัวจังหวัดไปยังสวนโมกข์ โดยรถยนต์ของคุณย์ ประชาสัมพันธ์เขต ซึ่งได้ใช้เวลาในการเดินทางร่วม 1 ชั่วโมง เพื่อไปให้ทันเวลาการเปิดงาน โดยได้ทราบ ว่าผู้ว่าราชการจังหวัดสุราษฎร์ธานีจะไปเป็นประธาน ในพิธีเปิดงานเวลา 15.00 น.

ในช่วงฤดูกลางนี้ เป็นที่ทราบกันดีทั่ว ๆ ไปว่า ตอนบ่าย ๆ ของแต่ละวันมักมีฝนตกเป็นประจำ และ บ่ายวันเดียวกันนี้ก็มีฝนโปรยลงมา หนาเม็ดยิ่งขึ้น เป็นลำดับ ปรากฏการณ์เช่นนี้ เป็นไปตามฤดูกาล ธรรมชาติของท้องถิ่น จิตมนุษย์ผู้รู้ธรรมชาติได้ลึกซึ้ง พอสมควร ย่อมเห็นเป็นสิ่งธรรมดา

สวนโมกข์ซึ่งร่มรื่นด้วยต้นไม้ นานาพรรณและ สิ่งธรรมชาติอื่น ๆ แต่ในช่วงไม่กี่เดือนที่ผ่านมา ตกอยู่ใน สภาพค่อนข้างแห้งแล้ง ก็ได้เปลี่ยนแปลงกลับมาสู่ ความเขียวสดใ้อีกครั้งหนึ่ง สะท้อนบรรยากาศอัน เป็นสิ่งที่ถูกกำหนดโดยอิทธิพลของกระแสวิญญาณ ธรรมชาติ ให้ผู้ซึ่งมีโอกาสสัมผัส และจิตถึง สามารถ รู้สึกได้

และแน่นอนที่สุด การเปลี่ยนแปลงดังกล่าว ย่อมส่งผลกระทบต่อจิตใจของผู้ซึ่งได้มีโอกาสสัมผัส อย่างสำคัญและจิตที่สามารถรับรู้ได้ รู้สึกได้ ย่อมได้รับ ธรรมะเป็นบทเรียนด้วยตนเอง โดยไม่จำกัดว่า สิ่ง ที่ ได้มีโอกาสสัมผัสนั้นจะมีรูปลักษณะอย่างไร

อีกสิ่งหนึ่งซึ่งถือเป็นข้อสังเกตจากผู้เขียนก็คือ รมเงาของต้นไม้ธรรมชาตินั้น ดูจะเป็นสิ่งที่ได้รับการ ยอมรับกันมากพอสมควรในระหว่างบุคคลทั้งหลาย ผู้ซึ่งจิตมุ่งสู่ธรรมะ ที่กำลังปรากฏอยู่ในขณะนั้น เพราะแม้ว่าในช่วงมีงานการนำเอาสิ่งประดิษฐ์จาก มนุษย์ไปปลูกสร้างดังเช่นที่ปฏิบัติกันอยู่ตามโอกาส อื่น ๆ เช่น เต็นท์หรืออาคารร้านค้า ดูจะทำกันเพียง

เท่าที่จำเป็นจริง ๆ เช่น โรงอาหารและสถานที่เผยแพร่สิ่งพิมพ์ และทำกันแต่เฉพาะในบริเวณรอบนอก ๆ ส่วนในบริเวณพิธีมณฑล จะได้พบกับฝูงชนนั่งตามได้ร่มไม้กระจายอยู่ทั่ว ๆ ไป

ศูนย์กลางของพิธีการ คงได้แก่ลานหินโค้ง ซึ่งมีร่มต้นไม้ใหญ่น้อยเป็นชายคา และมีก้อนหินเป็นที่นั่งสำหรับผู้แสดงปาฐกถาธรรมเช่นปรกติ มีพระพุทธรูปตั้งไว้บนที่บูชาตามประเพณีนิยมทางพุทธศาสนา

ท่ามกลางสายฝนที่โปรยลงมาอย่างไม่มีผู้ใดบอกได้ว่า จะหยุดลงเมื่อใด ผู้เขียนได้พบฝูงชนมากหน้าหลายตา บ้างนั่ง บ้างยืน และบ้างก็เดิน ซึ่งในช่วงแรก ๆ หลายคนแสดงอาการรู้สึกกังวลเกี่ยวกับการเปียกฝน แต่หลังจากกาลเวลาได้ผ่านพ้นมาเพียงเล็กน้อย แต่ละคนก็ค่อย ๆ ปรับใจตนเองให้เข้าสู่การยอมรับสภาพธรรมชาติได้ด้วยตนเอง เนื่องจากผู้เขียนได้สังเกตเห็นหลายคน ค่อย ๆ ลดสิ่งของติดมือซึ่งปกป้องศีรษะตนเองจากเม็ดฝนอันเป็นการยึดติดอยู่ด้วยสัญชาตญาณลงไปเรื่อย ๆ และนั่งอย่างสงบ ท่ามกลางเม็ดฝนที่โปรยลงมาอย่างไม่ขาดสาย

ในที่สุด แม้แต่ร่มซึ่งถือกางอยู่กับมือคนหลายคนก็ค่อย ๆ ถูกหุบลงที่ละคันสองคัน ลดมลพิษทางวัตถุลงไปจากธรรมชาติได้อย่างเห็นได้ชัดเจน ซึ่งแสดงถึงการเปลี่ยนแปลงของสภาพบรรยากาศธรรมชาติดับจิตมนุษย์ ซึ่งมีมนุษย์เป็นผู้ที่มุ่งสู่ธรรมชาติร่วมกัน เมื่อประกอบกันเข้ากับกาลเวลาและโอกาส มนุษย์ย่อมสามารถฟื้นคืนสติ และปรับตนเองให้เข้าสู่ภาวะอันมีธรรมชาติเป็นสิ่งที่กำหนดได้ ไม่เร็วก็ช้า

มีพระภิกษุสงฆ์จากทิศต่าง ๆ มาร่วมชุมนุมกันหลายร้อยรูป ซึ่งก็ได้มีการจัดให้นั่งบนก้อนหินซึ่งเรียงโค้งไปตามแนวด้านหลังของลาน ส่วนพุทธศาสนิกชนทั้งหลายนั้น ต่างก็นั่งกันบนพื้นดิน พื้นทรายได้ร่มไม้ ปรากฏภาพของบุคคลวัยต่าง ๆ จากเด็กนักเรียนที่แต่งกายด้วยชุดการศึกษาซึ่งเป็นทางการ ไปจนถึงการแต่งกายตามความเหมาะสมของแต่ละคน

แต่สิ่งหนึ่งซึ่งสามารถสรุปได้จากความรู้สึกส่วน

ตัวก็คือ ทุกคนแต่งกายเพียงเพื่อความเหมาะสม ไม่แสดงถึงความอู้อ้อหรือฟุ่มเฟือย อันเป็นสิ่งสะท้อนความรุนแรงด้วยอารมณ์ทางวัตถุ

สิ่งที่เป็ปริมาณนั้น หากมีคุณภาพเป็นฐานรองรับ ย่อมไม่นำไปสู่ผลเสีย

ในวันนั้น มีผู้คนเดินทางมาจากแหล่งต่าง ๆ ของประเทศเป็นเรือนหมื่น แม้เนื้อที่ในบริเวณสวนโมกข์จะมีข้อจำกัด แต่ก็มิได้ทำให้เกิดความคับสน อันทำให้เกิดความยากลำบากแก่การจัดระเบียบ สะท้อนให้เห็นได้ชัดเพิ่มเติมว่า แม้ปริมาณคนจะมีมากสักหน่อย ก็มิได้ทำให้เกิดสภาวะความคับสนจนเดือดร้อน ในเมื่อแต่ละคนต่างก็ปฏิบัติตนอยู่ด้วยความมีระเบียบ บนฐานของจิตสำนึกในหน้าที่ซึ่งแต่ละคนพึงมีต่อชุมชน

และ ณ จุดนี้เอง ที่ทำให้เกิดความเป็นระเบียบเรียบร้อยขึ้นแก่ส่วนรวมและมีการประหยัดอยู่ในตัวเองอย่างถึงรากถึงโคน

ในมุมมองกลับก็จะพบว่า ท่ามกลางบรรยากาศดังกล่าว ไม่ปรากฏว่ามีใคร ผู้ใด แสดงความมีอภิสิทธิ์เหนือผู้อื่นให้ปรากฏจากตนเองเลย

มีผู้ปรารภกับผู้เขียนว่า ควรจะรอให้ฝนขาดเม็ดเสียก่อนจึงเริ่มพิธีเปิดงานหรือไม่ ผู้เขียนก็ได้ให้ความเห็นไปว่า ไม่ควรรอ โดยให้เหตุผลว่า งานนี้เป็นงานที่ถือธรรมะเป็นฐาน บรรยากาศเช่นนี้จึงไม่น่าจะเป็นอุปสรรค ยิ่งกว่านั้นในมุมมองกลับ ยังน่าจะถือว่า เป็นสภาพธรรมชาติที่มนุษย์ควรจะได้โอกาสเพื่อทำความเข้าใจจากของจริงและนำไปสู่การยอมรับด้วย

มีผู้กล่าวเสริมขึ้นมาว่า ในสมัยที่พระพุทธองค์ศึกษาเรียนรู้จนได้เข้าถึงฐานแห่งธรรมนั้น ก็ยังไม่มีสิ่งก่อสร้างที่เจริญด้านวัตถุทั้งหลาย ดังเช่นปัจจุบัน ผู้เขียนก็เลยเสริมว่า นั่นซิ คนในยุคปัจจุบันจึงได้ห่างไกลธรรมะออกไปทุกที

แต่ละคนจึงได้ก้าวเท้าเดินเข้าสู่บริเวณรัศมีของลานหินโค้งอย่างละวางเอาการคำนึงถึงการเปียกฝนไว้เบื้องหลัง

ได้มีการปล่อยลงบนพื้นทรายส่วนหนึ่งในบริเวณลานหินโค้ง เพื่อให้ผู้ว่าราชการจังหวัดตลอดจนผู้มาร่วมงานอีกหลายคน รวมทั้งผู้เขียนด้วย ได้นั่งลงบนพื้นเสื้อโดยที่ผู้รับเชิญได้มีการเรียกร้องต้องการทุกคนได้นั่งลงและหันหน้าสู่บริเวณกลางลาน ที่มีโต๊ะหมู่บูชา และอาสนะซึ่งวัดได้ถวายท่านพุทธทาสภิกขุ

ฝนกระหน่ำหนาเม็ดยิ่งขึ้น ติดตามด้วยการมีคนนำร่มมาแจกจ่าย แต่จำนวนร่มก็ไม่อาจกระจายไปได้ทั่วถึง ในเมื่อฝูงชนมีจำนวนมากมาย ดังนั้นเมื่อไฟพ่นน้ำ ไฟก็ค่อย ๆ มอดไปเองโดยธรรมชาติ

ท่านอาจารย์ปัญญานันทมุนี องค์ประธานกรรมการจัดงานได้กล่าวถึงความเป็นมาของสวนโมกข์และวัตถุประสงค์ของการจัดงาน ติดตามด้วยการกล่าวต้อนรับผู้มาร่วมงาน หลังจากนั้น ผู้ว่าราชการจังหวัดสุราษฎร์ธานีก็กล่าวเปิดงานท่ามกลางสายฝน

ผู้เขียนเกิดความรู้สึกขึ้นว่า หากมองสู่มนุษย์ยุคปัจจุบัน จะได้พบกับ การดำเนินวิถีชีวิตที่พยายามหลีกเลี่ยงออกห่างไปทุกที เราได้ใช้ชีวิตอยู่ภายใต้พลังของเครื่องปรับอากาศและเครื่องจักรกลสิ่งประดิษฐ์ต่าง ๆ ที่มนุษย์ได้แย่งกันกอบโกยเอาส่วนต่าง ๆ ของร่างกายองค์ประกอบของธรรมชาติมาประดิษฐ์ขึ้นเพื่อตนเอง การนำชีวิตเข้าไปอยู่ภายใต้สิ่งเหล่านี้ จึงทำให้มนุษย์ยิ่งไร้ชีวิตชีว และไร้คุณค่าในตนเองยิ่งขึ้นทุกที

การลดมือที่ถือแผ่นกระดาษหนังสือพิมพ์หรือถุงพลาสติกคลุมศีรษะลงมา หรือการตัดสินใจบวมซึ่งกางไว้เหนือศีรษะเพื่อหลีกเลี่ยงการเปียกฝนด้วยความรังเกียจอย่างทำทนายต่อกรมเชษฐต่อการเปียกดูจะเป็นความกล้าหาญทางจิตที่มุ่งเอาชนะศัตรูอย่างสำคัญ และนั่น หมายถึงการเอาชนะศัตรูซึ่งสิ่งสฤติย์และสร้างอิทธิพลอยู่ในจิตตนเองนั่นเอง จึงถือได้ว่าเป็นช่วงเวลาหนึ่งของเหตุการณ์ที่ทำให้ได้สติกลับคืนมา

แต่ยกก่อน หยดก่อน หากใครที่ได้อ่านความตอนนี้อย่างไร เกิดความคิดว่า ผู้เขียนกำลังปฏิเสธวัตถุซึ่งเข้ามาเกี่ยวข้องกับชีวิตและร่างกาย

ภายในสังคมปัจจุบัน ขออย่าด่วนคิดข้ามขั้นตอนไปถึงสิ่งอันเป็นปลายเหตุเลย เพราะนั่นมันก็สะท้อนถึงการที่ยังคงมีจิตละโมภอยู่ด้วยจึงทำให้รูปแบบความคิด มุ่งออกไปสู่รูปแบบดังกล่าว

เพราะเมื่อได้กล่าวมาถึงขั้นนี้ จำเป็นต้องปรับความคิดให้สามารถเข้าถึงสิ่งอันเป็นเงื่อนไขอีกระดับหนึ่งได้ มิฉะนั้นแล้ว ไม่ว่าจะสัมผัสกับธรรมชาติหรือสิ่งประดิษฐ์ใด ๆ ก็ตาม ก็จะต้องยึดมั่นอยู่แต่เพียงด้วยรูปแบบ ไม่ว่าจะป็นด้านวัตถุหรือด้านธรรมะก็ตาม ย่อมไม่ทำให้สามารถเข้าถึงการรู้ส่วนแท้ได้แน่นอน

ผู้มีสติมั่นคง ไม่ว่าจะไม่มีโอกาสสัมผัสกับสิ่งที่มีสภาวะหรือรูปแบบอย่างไร ย่อมรู้ได้เข้าถึงได้ถึงส่วนแท้ของสิ่งนั้น ๆ เสมอ แม้ว่าจะได้มีการใช้สิ่งเหล่านั้นในชีวิตประจำวัน ย่อมไม่ตกไปอยู่ภายใต้การถูกรอบงำจากอิทธิพลที่ทำให้หลงงมงายในสิ่งซึ่งตนสัมผัสจนเกิดการลืมนัดและสิ้นปัญญา

การศึกษาธรรมะก็เช่นกัน หากวิธีการในการศึกษาทำให้เกิดสภาวะยึดมั่นถือมั่นอยู่ด้วยด้านอันเป็นรูปแบบทำให้รู้สึก ว่า ต้องศึกษาด้วยวิธีนั้นวิธีนี้ตามที่จิตมนุษย์ผู้ถืออำนาจเหนือในด้านรูปวัตถุ เป็นผู้กำหนด ย่อมเป็นอุปสรรคต่อการเข้าถึงธรรมะอันแท้จริง ซึ่งสภาวะดังกล่าวนี้ มีผลไม่แตกต่างอะไรไปจากการศึกษาทางรูปวัตถุ อันมีผลทำให้เกิดการยึดติดอยู่ด้วยรูปวัตถุแต่อย่างใดเลย. จะแตกต่างกันก็แต่เพียงด้วยรูปแบบอันเป็นเพียงส่วนผิวเท่านั้นเอง

และแน่นอนที่สุด ผู้ซึ่งยังคงยึดติดอยู่ด้วยรูปแบบแม้รูปแบบของวิธีการเรียนการสอน ย่อมหลงคิดว่า เป็นสิ่งแตกต่างกันจริง ๆ และคงจะทำให้ศีลธรรมในจิตใจคนดีขึ้น อย่างปราศจากการเฉลียวใจว่า นั่นคือความหวังอย่างลม ๆ แล้ง ๆ ที่ไม่มีโอกาสถึงได้ซึ่งความจริงในอนาคตเลย

ดังจะเห็นได้จากผลของสิ่งดังกล่าวซึ่งป็นมาแล้วในอดีต ที่ทำให้คนในปัจจุบันเกิดการแบ่งกลุ่มแบ่งพวกทางความคิด อย่างยึดมั่นถือมั่นอยู่ด้วยรูปแบบที่รองรับความคิดของกลุ่มหรือพวกเดียวกัน โดยเชื่อว่า

ตนเองกำลังศึกษาและแสวงหาธรรมะ และธรรมะ ซึ่งกลุ่มตนพวกตนเชื่อนั้นจะต้องเป็นอย่างนั้นอย่างนี้ หรืออีกนัยหนึ่ง อาจกล่าวสรุปได้ว่า วิธีการส่งเสริมให้คนรู้ธรรมโดยใช้หลักการอันมีรูปแบบจำเพาะเป็นฐาน ก็จะได้รับธรรมที่เป็นเพียงสิ่งที่คนเป็นผู้ประดิษฐ์ขึ้น หรือธรรมะปลอมรูปแบบใดรูปแบบหนึ่งเท่านั้น

ชีวิตคนแต่ละคนที่เกิดมาแล้วชาติหนึ่ง ไม่อาจย้อนกลับไปเริ่มต้นใหม่ได้อีก หากเขาทั้งหลายต้องตกไปอยู่ภายใต้อำนาจและอิทธิพลของความเชื่อของคนด้วยกันในด้านการเรียนการสอนธรรมะอย่างยึดติดอยู่ด้วยรูปแบบใดก็ตาม ก็เท่ากับคุณค่าชีวิตของเขาต้องตกไปเป็นเครื่องมือทดลอง และความผิดที่เกิดขึ้นโดยพฤติกรรมที่ชีวิตเขาเองประกอบขึ้น โดยมีรูปแบบของอิทธิพลเหนือเขาในอดีตเป็นตัวกำหนด ก็ทำให้ชีวิตเขาต้องกลายเป็นสิ่งไร้คุณค่าและความหมาย เพราะการกระทำของอิทธิพลอำนาจในสังคมที่เขาเกิดมา

ท่ามกลางบรรยากาศที่ทำให้จิตซึ่งเคยว่างุ่นอยู่ด้วยการผันผวนของกระแสอิทธิพลจากวัตถุ ค่อย ๆ สงบและเย็นลงเป็นลำดับนั่นเอง เสี่ยงจากหยาตผนที่หยดลงมากกระทบกับใบไม้ ผิวกาย และพื้นดินอยู่รอบด้าน ก็ค่อย ๆ สะท้อนเข้ามาสู่จิต ทำให้รู้สึกได้ชัดเจนยิ่งขึ้นเป็นลำดับ และในช่วงนี้เอง ที่ทำให้เห็นจุดรวมระหว่างวิญญาณของมนุษย์กับธรรมชาติได้เด่นชัดยิ่งขึ้น

ผู้เขียนเริ่มรู้สึกว่า มวลธรรมชาติในรูปของสายฝนขณะนี้ ค่อย ๆ คลายความหนาแน่นลงไปทีละน้อย ๆ จนหยุดนิ่ง แต่น้ำบางส่วนซึ่งค้างอยู่ตามกิ่งไม้ใบไม้ก็ยังคงหยดลงมาทั่ว ๆ ไป หากผู้ที่ละเอียดอ่อนด้วยความรู้สึก คงบอกได้ถึงความแตกต่างของกระแสเสียงและบรรยากาศระหว่างสิ่งซึ่งเกิดจากสายฝนกับที่เกิดขึ้นเพียงจากหยดน้ำซึ่งค้างอยู่ตามต้นไม้ ที่หยดลงมากระทบกับสิ่งทั้งหลาย ณ เบื้องล่าง

ผู้เขียนสนใจอยู่กับการใช้ประโยชน์จากสิ่งเหล่านี้จนกระทั่งเวลาล่วงเลยไปอย่างปราศจากการ

รู้สึกผูกพันและเชื่อในภายหลังว่า คงได้รับอะไร ๆ ในด้านที่มีคุณค่า อันเป็นสิ่งที่ประดิษฐ์ออกมาเป็นคำพูดคำเขียนไม่ได้มากมายพอสมควร

หลังจากการเปิดงานได้ผ่านพ้นมาแล้วพักหนึ่ง คณะเราที่มาด้วยกันก็ชวนกันกลับที่พักด้วยเครื่องแต่งกายซึ่งเปียกชื้นด้วยน้ำฝน เพื่อใช้เวลาในช่วงนี้ นำเสื้อผ้าออกผึ่งแห้งและรับประทานอาหารค่ำ แล้วก็เดินทางจากที่พักมาสู่สวนโมกข์อีกครั้งหนึ่งเพื่อเข้าร่วมการอภิปรายธรรม

เราเดินทางกลับมาถึงบริเวณงานเกือบสองทุ่ม บรรยากาศในขณะนี้แตกต่างไปจากเมื่อตอนบ่าย เพราะห้องฟ้าแจ่มใส มีเมฆกระจายอยู่เพียงเล็กน้อย สัญญาณของเค้าฝนได้ผ่านพ้นไปแล้วโดยสิ้นเชิง กลายเป็นแสงนวลเย็นตาจากดวงจันทร์วันเพ็ญ

บนลานกว้างที่มีเงาตาของพรรณไม้ใหญ่่น้อย เป็นฉากหลัง ผู้เขียนได้พบภาพฝูงชนเป็นเรือนหมื่นนั่งกันอยู่ด้วยสงบ

เงาศรีระที่เห็นได้ท่ามกลางแสงธรรมชาติจากดวงจันทร์เสมือนระลอกคลื่น หากมีไช้คลื่นบนพื้นผิวน้ำในมหาสมุทร แต่เป็นคลื่นชีวิตและวิญญาณรูปแบบต่าง ๆ ซึ่งได้ถูกธรรมชาติกำหนดไว้ให้มีการเวียนว่ายตายเกิดด้วยสังขารอยู่ในกระแสวัฏสงสาร

คืนวันนี้เป็นคืนเริ่มต้นรายการอภิปรายธรรม รายการแรก ในหัวข้อเรื่อง "วิถีทางเข้าถึงหัวใจของพระพุทธศาสนา" มีผู้ร่วมอภิปรายรวม 6 ท่านคือ พระราชญาณกวี พระราชวรมณี ศาสตราจารย์นายแพทย์ประเวศ วะสี คุณชวน หลีกภัย และคุณประยูร จรรย์วงษ์ โดยมีศาสตราจารย์คุณหญิงเต็มศิริ บุญยะสิงห์ เป็นผู้ดำเนินการอภิปราย

การอภิปรายคืนนี้ มีบรรยากาศน่าประทับใจหลายประการ เริ่มต้นด้วยภาพทั่ว ๆ ไป ก็มีใ้ภาพที่ จะได้มีโอกาสเห็นกันได้บ่อยนักในสังคมไทยยุคปัจจุบัน เพราะได้ถูกกลบกลืนไปแล้วแทบหมดสิ้นด้วยอิทธิพลของสิ่งก่อสร้างที่เป็นวัตถุ ดึงมนุษย์ไปยึดมั่นอยู่ด้วยสิ่งดังกล่าวอย่างปราศจากการหวนกลับมาสู่ตนเอง ธรรมะชาติอันเป็นมาตุคามของแต่ละคน

มีสิ่งก่อสร้างที่เห็นได้ก็แต่เพียงสิ่งซึ่งได้จัดไว้ เป็นประจำสำหรับให้ผู้น้อมอภิปรายและผู้บริการความ สะดวกพอเหมาะสมควรกับความจำเป็น

ผู้เขียนได้มีโอกาสนั่งฟังการอภิปรายอยู่ใกล้ ๆ ท่านอาจารย์เจ้าคุณปัญญาบันทิกขุ องค์ประธาน ฯ ซึ่งคอยสอดส่องดูแลความขาดตกบกพร่องอย่างใกล้ชิด รวมทั้งเป็นผู้กล่าวเปิดและสรุปการอภิปรายด้วย องค์ท่านเอง ซึ่งในขณะที่ดำเนินการอภิปรายนั้น อยู่ ณ เบื้องหลังแถวผู้อภิปรายตลอดเวลา

มารู้สึกภายหลังได้ว่า กาลเวลาอันเป็นเงื่อนไข หนึ่งในที่พฤติกรรมได้ผ่านไปในั้น จบจนถึงเวลาล่วงเข้า สองยามแล้ว แต่ก็แทบจะไม่ทำให้เรารู้สึกได้เลย ยิ่งไปกว่านั้นดูเหมือนยิ่งดึก ก็ยิ่งทำให้บรรยากาศเกิดพลัง อันเป็นศูนย์รวมใจเด่นชัดยิ่งขึ้นเป็นลำดับ

ท่านเจ้าคุณราชวรมณีได้สรุปไว้ด้วยคำกล่าวตอน หนึ่งอย่างน่าประทับใจว่า “มนุษย์ผู้มีจิตอิสระเสรี อยู่ ณ ที่ตนเองนั้น ย่อมเป็นผู้เข้าถึงธรรมะได้ด้วย ตนเอง และนั่นคือหัวใจอันแท้จริงของพุทธศาสนา” แต่สิ่งที่ผู้เขียนได้นำมาเป็นข้อสรุปนี้ ก็คงจะมีข้อจำกัด อยู่ด้วยสติและปัญญาของตนเองด้วย

หลังจากการอภิปรายได้จบลงแล้ว แต่ละคนต่าง ก็ทยอยกันออกจากบริเวณพิธีที่น่าจะกล่าวได้ว่า ค่อนข้างปลอดด้วยรูปแบบของพิธีการพอสมควร คง เหลือไว้แต่ส่วนซึ่งมีความจำเป็นเพื่อความเรียบร้อยเรียบร้อยเท่านั้น

ท่ามกลางความเงียบสงัดและกระแสลมเย็นที่ ละเอียดย่อน เพียงสัมผัสได้ ณ ผิวหนัง และขณะที่ จิตกำลังคิดวิเคราะห์หรืออยู่ด้วยบรรยากาศนั้นเอง เสียง จากคุณพิชัย วาศนาสงซึ่งเดินติดตามมาใกล้ ๆ ก็เอ่ย ขึ้นท่ามกลางความเงียบว่า “คืนนี้ท้องฟ้าแจ่มใส พระจันทร์งามจริง ๆ”

ความรู้สึกตื่นตัวของจิตที่เกิดจากกระแสลมเย็น และเสียงของการไหวตัวจากมวลใบไม้ธรรมชาติ เมื่อ ได้รับการกระตุ้นโดยคำปรารภและบรรยากาศที่เสมือน มีชีวิตชีวา ได้นำให้ผู้เขียนทวนกลับไปสู่จินตนาการ ซึ่งได้กล่าวไว้ในพุทธประวัติ ถึงการตรัสรู้ของพระพุทธ

องค์ในคืนวันเพ็ญ ทำให้เกิดความรู้สึกเสมือนคืนนั้น ได้มีพุทธองค์ยังคงประทับอยู่ด้วย และมีพระกระแส เสียงแว่ติดตามมาว่า “ผู้ใดเห็นธรรมะ ก็เหมือนผู้นั้น ได้เห็นเรา”

สิ่งที่ได้กล่าวมาแล้วนี้ มิได้สืบเนื่องมาจากการ มองดวงจันทร์อย่างยี่ดติดอยู่ด้วยด้านอันเป็นรูปวัตถุ และการมองภาพธรรมชาติที่ปรากฏสู่สายตาแต่ในด้าน อันเป็นรูปธรรม หากมองด้วยทรรศนะที่ว่า สิ่งทั้งหลาย ที่ปรากฏอยู่รอบกายรอบใจมนุษย์ก็ดี หรือมนุษย์ทั้ง หลายผู้เกิดมาและใช้ชีวิตอยู่ร่วมกันก็ดี โดยธรรมชาติ แล้ว ต่างก็มีความเป็นคู่เป็นศิษย์ระหว่างกันและกัน

แม้ปรากฏการณ์ใดที่มีลักษณะด้านหนึ่งเป็นรูป ธรรม ต่างก็มีการส่งผลสะท้อนให้เป็นเงื่อนไขแก่จิต มนุษย์ หากบุคคลใดได้มีโอกาสสัมผัสกับสิ่งอันเป็น ภาพเหมือน แม้ด้วยกาลเวลาที่ได้ผ่านพ้นมาแล้ว ย่อมนำจิตทวนกลับไปสู่รูปแบบซึ่งมีส่วนสัมพันธ์ อยู่ด้วยในอดีตได้ และสิ่งที่ฝังลึกอยู่ในจิตด้วยรูปแบบ อันเป็นอดีตนั้นเอง ก็ได้โอกาสเหมาะในการปรากฏ ออกมาให้เป็นผล หากสิ่งดังกล่าวมิได้ถูกทับถมไว้ อย่างแน่นอนหนาด้วยอิทธิพลจากสิ่งอื่นซึ่งมิได้มีส่วน สัมพันธ์อยู่กับสิ่งนั้น ๆ

ครับ คืนนี้เราเดินทางกลับจากสวนโมกข์สู่ ที่พักในเมืองด้วยความรู้สึกปลอดโปร่ง เหมือนว่าได้ผ่านการชำระล้างเหงื่อไคลซึ่งพอกพูนผิวจิตมาแล้ว เป็นเวลานานให้เบาบางลงไปได้มาก

จึงน่าจะถือเป็นบทพิสูจน์บทหนึ่งได้ว่า บรรยากาศในสังคมนั้น เป็นสิ่งที่เกิดเป็นรูปแบบขึ้นด้วย การรวมตัวของกระแสพลังรูปแบบต่าง ๆ ซึ่งสัมพันธ์ อยู่ด้วยแต่ละคนที่มีการอยู่ร่วมกันภายในสังคมนั้นเอง ไม่ว่าจะส่งผลให้สังคมพัฒนาตนเองไปสู่วิถีทางอัน มุ่งสู่ความดี หรือมุ่งสู่ความเสื่อมโทรม ทุกคนจึงต่าง ก็มีส่วนร่วมในการพัฒนาและมีส่วนรับผิดชอบต่อผลดี ผลเสียของสังคมอย่างเท่าเทียมกัน

วันที่ 26 พฤษภาคม 2529 คณะเราได้ออก เดินทางจากที่พักตั้งแต่เวลา 7 โมงเช้า มุ่งไปสู่สวน โมกข์อีกครั้งหนึ่ง เนื่องจากตามกำหนดการ จะมีการ

อภิปรายธรรมะอีกชุดหนึ่งในเวลา 8.30 น. ด้วยหัวข้อเรื่อง “วิถีทางเอาชนะอำนาจวัตถุนิยม” โดยมีผู้ร่วมอภิปรายในชุดเช้าวันนี้คือ พระสิทธราชสมาจารมณี พระเมธีวราภรณ์ พลตรีจำลอง ศรีเมือง นายอำเภอปชาลาภานันต์ และตัวผู้เขียนเอง โดยมีคุณพิชัย วาศนาสง เป็นทั้งผู้ร่วมอภิปรายและผู้ดำเนินการอภิปรายด้วย

บรรยากาศเช้าวันนี้ เปลี่ยนไปจากเมื่อวันวานอย่างเด่นชัด สภาพฟ้าอากาศปลอดโปร่งและมีแสงแดดแจ่มใส ฉายให้ปรากฏเงาไม้ตัดกันกับธรรมชาติที่เป็นฉากหลังอย่างเด่นชัด

และด้วยกาลเวลาที่ได้ผ่านพ้นมาเพียงไม่ถึงสองวัน ธรรมชาติก็สอนให้เราได้ว่า ไม่มีสิ่งใดเลยที่ใครคนใด จะสามารถใช้อิทธิพลซึ่งตนเองคิดว่ายิ่งใหญ่ จะสามารถมีผลยิ่งใหญ่เหนืออิทธิพลธรรมชาติไปได้ และในขณะเดียวกัน ธรรมชาติก็ได้พร่ำสอนให้เรารู้ด้วยสิ่งที่เป็นความจริงเสมอมาว่า ไม่มีสิ่งใดเลยเช่นกันที่ใครผู้ใดจะยึดมั่นถือมั่นว่า แต่ละสิ่งแต่ละอย่างซึ่งเป็นที่ยิ่งพอใจหรือไม่พียงพอใจแก่เราแต่ละคนนั้น จะมีความเหมือนเดิมตลอดไป หรือต้องเป็นไปด้วยรูปแบบใดตามทีตนพึงปรารถนา

เช้าวันนี้ บรรยากาศก็ได้เปลี่ยนแปลงไปจากวันวานแล้ว จึงได้มีการตั้งโต๊ะสำหรับผู้ร่วมอภิปรายไว้ภายใต้ร่มเงาหมู่ไม้ธรรมชาติ ณ บริเวณลานหินโค้งซึ่งตรงเบื้องหน้าและเยื้องไปทางด้านหนึ่งเล็กน้อย ได้ใช้เป็นที่ตั้งโต๊ะหมู่บูชาและพระพุทธรูป และ ณ มุมหนึ่งที่อยู่ใกล้เคียง ก็ได้จัดไว้สำหรับเป็นอาสนะสำหรับท่านพุทธทาสภิกขุ ส่วนผู้ฟังซึ่งมีเป็นจำนวนมากต่างก็กระจายกันนั่งตามใต้ต้นไม้ทั่ว ๆ ไป

ผู้เขียนได้สังเกตเห็นผู้คนหน้าใหม่ ๆ กว่าเมื่อวันวานอีกเป็นจำนวนไม่น้อย แม้ผู้ที่ได้เคยเป็นลูกศิษย์ผู้เขียนเองในอดีต ซึ่งขณะนี้ได้ทำงานอยู่ตามจังหวัดต่าง ๆ เช่น ในภาคเหนือ ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ภาคตะวันตก และภาคตะวันออกของประเทศ มากหน้าหลายตาก็ได้เดินทางมาร่วมชุมนุมด้วย

เมื่อได้เวลา ท่านอาจารย์ปัญญาานันท์ภิกขุองค์ประธานจัดงาน ได้จุดธูปเทียนและกล่าวนำบูชา

คุณพระรัตนตรัยและสวดมนตร์เพื่อการเตรียมจิตใจให้เข้าสู่พิธีกรรม แล้วการอภิปรายก็ได้เริ่มขึ้นท่ามกลางบรรยากาศอันน่าประทับใจอีกรูปแบบหนึ่ง

ผู้เขียนใคร่จะขอสรุปสาระที่ได้รับจากการอภิปรายของชุดนี้เป็นประการแรกว่า สิ่งที่ได้มีการหยิบยกขึ้นมาวิจารณ์และวิเคราะห์นั้น มีส่วนสืบเนื่องมาจากหัวข้อ วิถีทางเข้าถึงหัวใจพระพุทธศาสนา ซึ่งได้มีการอภิปรายกันมาแล้วเมื่อคืนนี้

การเร่งนำเอาเทคโนโลยีที่เป็นรูปวัตถุจากภายนอกประเทศเข้ามาใช้ในประเทศตั้งแต่อดีตเป็นต้นมา โดยคิดว่ำนั่นคือการเร่งรัดพัฒนา ได้ทำให้สังคมไทยต้องสูญเสียพื้นฐานความเป็นไททางจิตใจไปแล้วอย่างมากมาย กระแสพลังสะท้อนจากสิ่งดังกล่าวได้ผลักดันสังคมไทยไปสู่ด้าน “วัตถุนิยม” หนักหน่วงยิ่งขึ้นมาเป็นลำดับ

ความจริงแล้ว ธรรมชาติของจิตมนุษย์นั้นมีความบริสุทธิ์เป็นพื้นฐานอยู่แล้ว หากถูกอิทธิพลของรูปวัตถุจากภายนอกตนเอง เข้าไปทับถมจนทำให้เกิดความเสื่อมโทรมและขาดเสรีภาพ ดังนั้นการให้โอกาสแสดงออกซึ่งความคิดเห็นและการปฏิบัติที่อยู่บนฐานของความบริสุทธิ์ใจ โดยที่บุคคลภายนอกไม่นำเอารูปแบบการคิดการแสดงออกมากถือเป็นสิ่งสำคัญว่า และให้เวลาในการพัฒนาตนเองบนวิถีทางปฏิบัติ เช่นนี้อย่างต่อเนื่อง ย่อมเป็นวิธีการหนึ่งซึ่งจะทำให้เกิดการเพิ่มพูนความสามารถในการพึ่งพาตนเองได้อย่างแท้จริง

การนำเอาความคิดที่ดี กระแสพลังจากการปฏิบัติที่ดี จากภายนอกเข้ามาสู่ภายในของคนอย่างเน้นอยู่ด้วยวิธีการใดวิธีการหนึ่ง คงไม่อาจนำไปสู่ผลตามเป้าหมายได้ แต่กลับจะยิ่งทำให้คนตกไปอยู่ภายใต้การยึดติดอยู่ด้วยรูปวัตถุหนักยิ่งขึ้น เพราะการนำสิ่งใดก็ตามจากภายนอกเข้าไปใส่ให้ ไม่ว่าจะป็นรูปวัตถุหรือสิ่งที่คิดว่าเป็นนามธรรม แท้จริงแล้วก็เป็นเพียงในด้านรูปแบบหรือสิ่งสมมติเช่นกัน

การพัฒนาคนไทยให้เป็นผู้มีความสามารถในการต้านกระแสวัตถุนิยมได้ด้วยจิตตนเอง หรืออีกนัยหนึ่ง

ก็คือ การที่จิตตนเองสามารถพึ่งพาตนเองได้อย่างเข้มแข็ง ไม่ตกไปอยู่ภายใต้อิทธิพลจากรูปแบบของสิ่งที่อยู่ภายนอกน่าจะถือเป็นหัวใจสำคัญของการพัฒนามนุษย์ให้เป็นผู้มีคุณภาพและความสามารถที่แท้จริง

นายอำเภอปชา ลาภานันต์ได้หยิบยกเอาประเด็นตัวอย่างที่เคยได้รับการสอนจากท่านอาจารย์พุทธทาสภิกขุ ประเด็นหนึ่งขึ้นมาเล่าให้ที่ประชุมฟังว่า

วันหนึ่งในอดีต ขณะที่ได้เข้ามามัสการท่านอาจารย์พุทธทาส ฯ ที่สวนโมกข์เป็นครั้งแรก ได้ไปดูธารน้ำไหลซึ่งอยู่ในบริเวณด้านหลัง และพบว่า มีกระแสน้ำไหลสะอาด และมีฝูงปลาว่ายเวียนอยู่ด้วย

ท่านอาจารย์ ฯ ได้ชี้ให้เห็นว่า โดยธรรมชาติปลาเป็น ๆ มีนิสัยว่ายทวนกระแสน้ำเสมอ ส่วนปลาที่ลอยตามกระแสน้ำนั้น คือปลาที่ตายแล้ว ซึ่งคำกล่าวนี้ เป็นที่จับใจผู้เขียนด้วยความลึกซึ้งของความหมาย

หลังจากการปิดอภิปรายในช่วงเช้าวันนี้แล้ว คุณหมอบระเวศ วะสี และผู้เขียน ก็จำต้องเดินทางกลับกรุงเทพฯ ฯ โดยเครื่องบินเที่ยวบ่าย เนื่องจากมีงานอื่นซึ่งได้รับไว้แล้ว

เมื่อได้กลับถึงบ้าน ก็อดที่จะหวนคิดถึงประเด็นตัวอย่าง “ปลาเป็น-ปลาทาย” ซึ่งนายอำเภอปชา ฯ ได้นำมากล่าวอีกไม่ได้ เพราะได้เกิดความรู้สึกว่ามันเป็นสิ่งที่ได้จังหวะเหมาะสมเป็นอย่างยิ่งกับสภาพ

ความเป็นจริง ที่เห็นกันอย่างชัดเจนในสังคมไทยยุคปัจจุบัน

ยิ่งเมื่อได้พบเห็นภาพที่สะท้อนออกมาจากข่าวสังคมในหน้าหนังสือพิมพ์และจอโทรทัศน์ในแต่ละวัน ก็ยิ่งทำให้ได้ข้อคิดมาเสริมอีกว่า ไม่เพียงแต่ปลาเป็น จะว่ายทวนกระแสน้ำและปลาทายจะลอยตามกระแสน้ำเท่านั้น หากปลาเป็นยังนิยมอยู่ใต้อิทธิพล ส่วนปลาทายนั้นจะปรากฏตัวลอยอยู่ที่ผิวน้ำให้เห็นกันได้ทั่วไปอย่างชัดเจนอีกด้วย

อนึ่ง ผู้ที่เก็บเอาแต่ปลาทายมาใช้ประโยชน์ ก็คือผู้ที่ขาดความรู้ความสามารถด้วยสติปัญญาอันแท้จริง และยังเป็นผู้ที่เปรียบเสมือนปลาทาย นิยมการลอยตามกระแสน้ำด้วยเช่นกัน

บรรยากาศที่สวนโมกข์ในช่วงเวลาเพียงสองวันของงานฉลองชนมายุ 80 ปีท่านอาจารย์พุทธทาสภิกขุ ที่ผู้เขียนได้มีโอกาสสัมผัสมา รู้สึกว่าได้รับสิ่งอันทรงคุณค่าอย่างมากมาสำหรับตนเอง ส่วนความมากมายที่แต่ละคนพึงได้รับจะแตกต่างกันไปมากน้อยเพียงใด ย่อมขึ้นอยู่กับพื้นฐานธรรมชาติของแต่ละคน

นอกจากนั้น บุคคลผู้ใช้เวลาอย่างมีความประมาทน้อยที่สุด ณ ที่ตนเอง ย่อมได้รับไว้อย่างเต็มเปี่ยมเท่าที่ธรรมชาติในตนเองได้กำหนดไว้ให้ และนั่นคือสิ่งซึ่งน่าจะถือได้ว่า เราได้คิดได้กระทำอย่างดีที่สุดแล้วด้วยช่วงเวลาที่มีอยู่

